

СИНКРЕТИЗМ ЗБІРНОГО ОБРАЗУ ВЕЛИКОГО ХРИСТИЯНСЬКОГО СВЯТОГО: ДО ПРОБЛЕМИ НАРОДНОГО КУЛЬТУ СВЯТОГО МИКОЛАЯ НА БОЙКІВЩИНІ

Олександр Коломийчук

УДК 27–36МІХ:2–543.2(477.86/.87)

У статті, спираючись на записи польових етнографічних досліджень представленого регіону, архівні матеріали, доступну етнологічну літературу та періодичні видання, охарактеризовано народні вірування, звичаї та обрядодії, пов'язані з вшануванням святого Миколая на теренах Бойківщини. Проаналізовано провідні семантико-символічні мотиви творення народного образу святого, доведено його синкретичний характер, що базується на тісному переплетенні християнської канонічної традиції з дохристиянською міфологічною складовою. На основі порівняльних культурно-історичних студій встановлено, що святий Миколай у традиційному світосприйнятті бойків мав риси покровителя вовків, худоби та землеробства. Це наближає його до міфічного першопредка, який передав своєму народу головні культурні здобутки.

Ключові слова: вірування, традиція, світогляд, Бойківщина, святий Миколай, покровитель, «вовчий» день.

В статье, базируясь на записях полевых этнографических исследований представленного региона, архивных материалах, доступной этнологической литературе и периодических изданиях, дана характеристика народным верованиям, обычаям и обрядодействиям, которые связаны с почитанием святого Николая на территории Бойковщины. Проанализированы ведущие семантико-символические мотивы создания народного образа святого, доказан его синкретический характер, сформированный на тесном переплетении христианской канонической традиции с дохристианской мифологической составляющей. На основе сравнительных культурно-исторических исследований установлено, что святой Николай в традиционном мировосприятии бойков обладал чертами покровителя волков, скота и земледелия. Это приближает его к мифическому предку, который передал своему народу главные культурные достижения.

Ключевые слова: верование, традиция, мировоззрение, Бойковщина, святой Николай, покровитель, «волчий» день.

The article, based on the records of field ethnographic studies from the region under consideration, as well as the archival materials, accessible ethnological literature and periodicals, values the folk beliefs, customs and ritual actions, which are related to honouring St. Nicholas on the territories of Boykivshchyna. Basic semantic and symbolic motifs in the creation of the saint's folk image are analysed, and its syncretic nature, grounded on close intertwining of the Christian canonical tradition with pre-Christian mythological component is proved. The fact that according to the Boykos world outlook, St. Nicholas had features of patron of wolves, cattle and agriculture, is ascertained upon comparative cultural and historical studies. This, in turn, brought him nearer to a mythical ancestor who passed on principal cultural achievements to his people.

Keywords: beliefs, tradition, world outlook, Boykivshchyna, St. Nicholas, patron, *wolf's day*.

Одним із маркерів календарної обрядовості українців та інших етносів є так званий синкретизм, суть якого полягає в тісному переплетенні дохристиянського релігійно-міфологічного світогляду з християнською релігійною традицією. Показовими щодо цього є повір'я, звичаї та самодостатні обряди, пов'язані з приписуванням цілого спектра світських функцій певному християнському святому, внаслідок чого з'явився народний образ останнього. Таке антропоморфне втілення

святості настільки глибоко проникло в суспільну свідомість, що навіть окремі християнські подвижники персоніфікували різні пори року (св. Юрій — весну, св. Дмитрій — осінь, а св. Миколай — зиму). Особливе місце серед культу перелічених християнських святих відводиться св. Миколаю.

Обрана тема є малодослідженою в етнологічній літературі. Найбільш ранні свідчення про вшанування св. Миколая бойками віднаходимо в записах Я. Головацького [2]. Фраг-

ментарні відомості про культ св. Миколая на теренах Бойківщини містяться в працях дослідників кінця ХІХ — початку ХХ ст., зокрема М. Зубрицького [22], І. Франка [44; 45]. Зразки народнопоетичної творчості бойків зимового циклу, у яких одним з головних персонажів є св. Миколай, уміщує збірник колядок і щедрівок В. Гнатюка [26]. Деякі відомості про народнообрядові дійства, приурочені до відзначення дня Святого Миколая на теренах Закарпаття, віднаходимо в розвідці Є. Нездельського [32]. У працях сучасних українознавців та етнологів ця проблема розроблена лише частково, здебільшого через висвітлення народних вірувань і календарно-обрядових дій, що пов'язані з днем Весняного, або Ярого, Миколи (22 травня за н. ст.). До таких, зокрема, відносяться розвідки Л. Главацької [18], В. Скуратівського [36], М. Тиводара [41]. Поодинокі згадки щодо вказаної тематики містяться в публікації С. Боян-Гладкої [14] та в її дисертаційній роботі [13].

Значна частина праць, присвячених згаданій проблемі, спираються на дані загальноукраїнського масштабу або етнографічний матеріал з інших історико-етнографічних районів України. У цьому контексті слід згадати розвідки М. Сумцова [39], М. Дикарева [21], К. Сосенка [38], Я. Пастернака [34], Б. Успенського [42; 43], Ю. Катрія [23], О. Юдіна [50], І. Чеховського [46; 47] та ін. Окремо потрібно відзначити публікації українського професора слов'янських студій Піттсбурзького університету В. Ящуна, який досліджував цю проблематику в контексті теми дисертаційної роботи, присвяченої культу св. Миколая в українському фольклорі та церковнослов'янській літературі [51].

На території Бойківщини, як і повсюдно в Україні, склався досить міцний культ святого Миколая. У релігійній свідомості жителів зазначеного регіону св. Миколай — найперший і найбільший опікун усіх дітей, оборонець сиріт і вдів, заступник знедолених і покровитель шлюбних пар, «Божий угодник» і великий християнський святий [5, арк. 2; 9, арк. 5].

У християнській традиції св. Миколая вважають неодмінним помічником та покровителем моряків і мореплавства. Моряки часто брали із собою у плавання ікону св. Миколая, яку в разі небезпеки виносили на палубу і просили порятунку від бурі [31, с. 82; 21, с. 168]. Окрім того, церковна література зображує св. Миколая як надійного охоронця та заступника всіх подорожніх. Ця риса святого міцно вкорінилася в українському народному світогляді. Ще в середині ХІХ ст. герої Шевченкової поеми «Наймичка» замовляли в церкві акафіст до Миколи Угодника, аби він посприяв швидкому поверненню чумака до рідної домівки [48, с. 281].

У східнослов'янській релігійній свідомості Миколай є одним з найшанованіших святих. Існує навіть думка, що він входить до Святої Трійці. В іконографічній традиції зафіксовано сюжет, який зображує Ісуса Христа, Богородицю та св. Миколая в одній композиції [24]. Дуже часто в народних уявленнях св. Миколай постає другим за значенням після Бога [42, с. 86—87, 100], його називають Сином Божим або навіть прирівнюють до самого Бога [3, арк. 25 зв.]. Тому слушною є думка Ю. Катрія, котрий писав: «Наш народ почитає його наче свого національного святого» [23, с. 3].

При цьому слід зауважити, що на території України пошанування св. Миколая найперше вкорінилося серед світських людей (купців, дружинників), поки не стало елементом культу церковної обрядовості. Ця особливість, на думку діаспорного дослідника В. Ящуна, властива лише Україні, на відміну від Греції та Італії, де спочатку культ цього святого поширювався на церкви і монастирі, звідки потім проникав у народ [28].

На території Бойківщини, як і повсюди в Західній Україні, донині існує традиція вночі напередодні свята Миколая класти під подушку дітям різноманітні подарунки. У 1930-х роках у с. Вишні Верецьки (нині — с. Верхні Ворота Воловецького р-ну Закарпатської обл.) ввечері перед святом Миколая діти ставили на підвіконня чи біля вікна свої

топанки (черевики) або чоботи і після цього з нетерпінням очікували на прихід святого заступника [1, арк. 46].

Наприкінці ХІХ ст. І. Франко, збираючи народні приповідки на Галичині, зробив цікаве спостереження. Ось що він писав: «По селах нема звичаю обдаровувати чимось малих дітей на празник св. Миколая, а по містах сей звичай, мабуть, занесений німецькими колоністами здавна й доси держить ся» [44, с. 391]. Ця традиція прийшла на терени України із Заходу. У слов'янських католицьких країнах увечері напередодні свята Миколая діти ставили на підвіконня тарілку, біля каміна — черевики або вивішували шкарпетки за вікно, щоб святий Миколай поклав туди подарунки [15, с. 398]. Утім, як твердять деякі дослідники, лише в Україні св. Миколая вважали опікуном усіх дітей [24].

Вплив західних традицій відчувається також в обрядових чинностях, приурочених до відзначення дня Святого Миколая. Так, на теренах Закарпаття наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. існував звичай гуртового співу відомої псалми «Ой, хто-хто Миколая любить», що виконувалася під вікнами односельців увечері напередодні свята. У міжвоєнний період, цілком можливо в результаті рецепції чеських етнічних традицій, цей звичай трансформувався в самодостатній обряд, у якому головними дійовими особами були ряджений св. Миколай та його сценічний антипод — чорт [32, с. 29].

Респонденти з Галицької Бойківщини пригадують, як у міжвоєнний період відбувалося відзначення свята Миколая. Тоді подібні заходи проводили на загальногромадському рівні, у надзвичайно піднесеній атмосфері. У с. Сопіт Сколівського району Львівської області (Центральна Бойківщина) у цей день у місцевій «Просвіті» для наймолодших жителів щорічно ставили вистави. У них брали участь такі ряджені персонажі, як св. Миколай та чорт. Слухняних дітей святий завжди пригощав обрядовим печивом — «миколайчиками», що пекли заздалегідь спеціально для цього дня.

Натомість пустотливих чорт соромив різкою [8, арк. 2—3].

Обрядове печиво «миколайчики» було традиційними солодощами в день Святого Миколая на Бойківщині. Використання цього святкового атрибута зафіксовано й в інших регіонах України, зокрема на Поділлі, де його випікали у формі круглих пиріжків з різноманітною «нескоромною» начинкою [40, с. 35]. Подекуди на Бойківщині їх виготовляли у вигляді стилізованого св. Миколая, посипаючи зверху цукровою пудрою (с. Сопіт Сколівського р-ну) [8, арк. 2—3].

Як відомо, традицію обдаровування дітей, сиріт та бідних односельців у день Святого Миколая в радянську добу намагалися викоринити. Насаджувалися радянські персонажі Дід Мороз і Снігуронька, які в Новорічну ніч ходили селом з подарунками та привітаннями від голови сільради, правління колгоспу та парторганізації [27, с. 8]. Подібна ситуація склалася в 1950-х роках в Угорщині, де з утвердженням комуністичної влади культу св. Міклоша намагалися протиставити угорського Діда Мороза — Телапо (батька зими) [12, с. 11].

Попри намагання радянської влади деетнізувати традиційну культуру, знівелювати її регіональну специфіку, у багатьох місцевостях Бойківщини обрядовість, пов'язана з культом св. Миколая, продовжувала жити. Подекуди вона підтримувалася незламною місцевою традицією «професійних Миколаїв», які обходили з подарунками дітей на певній частині села або й по всьому селу [6, арк. 5; 10, арк. 5]. Інколи звичай поширювався лише на обмежене коло знайомих або родичів. Так, у с. Нижня Стинава Стрийського району Львівської області (Центральна Бойківщина) напередодні дня Святого Миколая перевдягнута жінка ходила з подарунками до сусідських дітей. Для цього вона вдягала традиційний бойківський кожух, шапку, схожу на ту, яку носив св. Миколай, а в пізніші часи — ще й священицьку епитрахиль [7, арк. 2].

Традиція роздавати подарунки дітям у день Святого Миколая на загальногромадському

рівні відродилася в часи незалежної України, і тепер обдаровування проводиться за безпосередньої участі місцевих органів самоврядування. На території Бойківщини це явище є вузьколокальним, однак фігурує воно як призабута добра традиція. Так, у с. Розточки Долинського району Івано-Франківської області (Східна Бойківщина), починаючи з 1997 року, щорічно в переддень свята Миколая виконком сільської ради проводить театралізований захід — привітання малечі та інвалідів села (соціально незахищених груп населення). Для проведення дійства виконком закупає подарунки та наймає бричку, запряжену конем. Цього дня святково вбрані учасники заходу (гурт у складі 5 жінок, сільського голови, кучера, чоловіка, перевдягнутого у св. Миколая) їздять у застеленій килимами бричці по всьому селу та роздають подарунки зазначеним категоріям населення. Роль св. Миколая в цьому дійстві традиційно виконує чоловік 30 років, якого поважають і люблять діти. Наступного дня організатори заходу в місцевому храмі пригощають усіх присутніх солодощами, вітаючи зі святом [4].

Традиція обдаровування дітей у день Святого Миколая відома й західним слов'янам. Проте тут набагато яскравішим і багатшим було обрядове рядження, де використовували колоритні народні маски (аналог українського вертепу). Чи не найвражаючішим було подібне дійство в Моравії, де воно відоме як день Святого Мікулаша [15, с. 398].

У народному календарі українців Карпато-Дністровського регіону були дні, присвячені вшануванню певних видів тварин (вовка, гадюки, лисиці та ін.), які становили загрозу для людини та домашньої худоби. Такі дні цілком правомірно називати «звіриними» (за термінологією І. Чеховського). Кожен з таких «звіриних» днів, як правило, присвячувався конкретній тварині, яка мала свого християнського заступника або патрона [46, с. 135].

На думку І. Чеховського, з-поміж усіх «звіриних» днів в українців і загалом слов'ян

найнаповненішим в обрядовому аспекті слід вважати свято «від вовків». Серед слов'ян подібні дні найбільш поширені в обрядовості їх південної гілки. Відомо, що свято Андрія в гірській і західній частинах Болгарії та східній Сербії широко відзначали як «ведмежий» день, а в центральних і західних районах Сербії і Боснії — як «вовчий». При цьому провідною ідеєю свята був захист людей, худоби і полів від цих хижаків [46, с. 139; 47, с. 129]. У деяких регіонах України у «вовчі» дні навіть не працювали — «оскільки це свято вовків, то його також треба поминати» [37, с. 74].

На території Бойківщини, принаймні її галицької частини, та деяких інших історико-етнографічних районів України (Покуття, Поділля, Галицької Гуцульщини та ін.) статус «вовчого» дня в осінньо-зимовий період закріпився за святом Миколая (19 грудня за н. ст.) [22, с. 52; 19, с. 131, 145].

У XIX ст. на Старосамбірщині (Західна Бойківщина) побутувало вірування, що в день свого свята «святий Миколай розганяє вовки; кілька їх розжене вкупі, тільки буде їх разом пізніше ходити» [22, с. 52]. Тобто, починаючи зі свята Миколая, вовки об'єднуються у зграї, якими полюють і в яких паруються. На Овруччині (Полісся) таким днем у народному календарі було свято Зачаття Святої Анни (22 грудня за н. ст.) [16, с. 329].

Найімовірніше, що на території Закарпатської Бойківщини день Святого Миколая також уважався рубіжним у фізіологічній активності цих лісових хижаків. В одній з архаїчних народних легенд Міжгірщини йдеться про те, що вовкун (вовкулака) перебуває у вовчій шкурі більшу частину року і тільки з приходом свята Зимового Миколи знову набуває людської подобі [29, с. 89].

І в с. Зелениця Надвірнянського повіту (нині — с. Черник Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.) св. Миколая вважали патроном вовчих зграй [33, с. 26]. Загалом, гуцули вірили, що «Миколай держит у своїй руді ключі від зими, дикої звірини и людської маржини» [49, с. 64]. Тому ці горяни в день

Святого Миколая давали «на Боже» і приносили будзи на акафіст, щоб святий «худібку стеріг» (архаїчне уявлення, уплетене в християнську традицію) [34, с. 67].

Водночас слід відзначити, що українська фольклорна традиція найчастіше приписує володарство над цими лісовими хижаками св. Юрію (або св. Георгію). Таке уявлення пов'язане зі скотарською конотацією святого [17, с. 166; 20, с. 177]. Незважаючи на це, важко погодитися з думкою професора Харківського університету М. Сумцова, який покровителем і повелителем вовків уважав св. Георгія, а св. Миколай, на переконання вченого, лише випадково замінив останнього в небагатьох народних переказах [39, с. 403].

Подекуди зафіксовано уявлення, що св. Миколай розмикає зуби всім вовкам і випускає їх з лісу [19, с. 133]. Подібне повір'я трапляється й у бойків. Згідно з повідомленнями І. Франка, жителі Галицького Підгір'я вірили, що «вовк не може чоловіка ззісти, бо му сьвйитий Николаї зуби замикає на весь рік. Сьвйитий Николаї є найстарший над вовками, то вни сі просьит у нього, щоби їм бодай у зимі повідмикав зуби, щоби могли й чоловіка їсти» [45, с. 171].

Важливе місце свято Миколая як «вовчий» день посідало в народнокалендарній традиції поляків, зокрема гуралів та мазурів [46, с. 138–139]. За їхніми уявленнями, св. Миколай був захисником усієї худоби (*patron od bydła*), тому до нього зверталися зі спеціальними молитвами під час першого вигону худоби на пасовище [43, с. 49]. Цілком можливо, що саме за безпосереднього впливу поляків уявлення про св. Миколая як патрона вовків проникло в народну творчість та календарну обрядовість бойків.

Теріоморфні мотиви, пов'язані з культом св. Миколая, проявляються також під час відзначення бойками дня Весняного (Ярого, Літнього, Теплоного) Миколи (9 травня за ст. ст. / 22 травня за н. ст.). Це у 80-х роках ХІХ ст. горяни шанували це свято й утримувалися від будь-яких господарських робіт (особливо го-

родніх). Так, у народній легенді, зафіксованій І. Франком, ідеться про жінку, яка порушила згадану заборону, і її настигла страшна кара — смерть від укусу гадюки [45, с. 207]. Цей епізод з народної творчості вкотре вказує на зв'язок св. Миколая з дикою природою.

Звідси походять скотарські мотиви шанування Весняного Миколи як захисника та покровителя домашньої худоби. На теренах Східної Бойківщини (с. Витвиця Долинського р-ну Івано-Франківської обл.) цього дня святили сіль і давали її худобі для того, щоб уберегти тварин від укусів гадюк [18, с. 87]. На Західній Бойківщині (с. Довге Дрогобицького р-ну Львівської обл.) день Весняного Миколи витримували в цілковитому пості, «щоб худоба не хворіла, щоби звірі на ню не нападали», і взагалі цей день тут називали «від худоби» [36, с. 127].

Статус покровителя вовків та інших лісових звірів, а також охоронця худоби закріпився за св. Миколаєм не випадково. Дослідники дійшли висновку, що характер свята Миколая у західних слов'ян (очевидно, у східних також) говорить про його зв'язок з поклонінням якомусь божеству, покровителю скотарства. На думку Б. Успенського, цим божеством був дохристиянський бог Велес (Волос), а св. Миколай є однією з його іпостасей [42, с. 97].

Архаїчні елементи відзначення дня Святого Миколая збереглися на Бойківщині й в інших, менш примітних формах. Мовиться, зокрема, про відгомін давньоруського ритуалу «варіння пива», що був приурочений до дня Зимового Миколая. У деяких селах Смоленщини в день свята ще й досі св. Миколая «пригощають» чаркою горілки, яку ставлять біля ікони [24]. У часи Київської Русі проводилися «братчини Микольщини». Під час цього заходу всією сільською громадою варили пиво (звідси інше найменування св. Миколая — «пивний бог») і заколювали ритуальне теля [35, с. 746]. Через подібне символічно-ритуальне дійство відбувалося єднання усіх членів сільської громади, їх братання.

Про ритуальний акт варіння пива в день Святого Миколая нагадує уривок зі старовинної колядки, яку записав Я. Головацький в одному з бойківських сіл (с. Глибоке / Глибоке; нині — с. Глибока Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.):

Чому ж так нема як було давно
Светам Николам пива не варет
Светам роджествам служби не
служет [2, арк. 4].

Отже, бойківська автентична колядка зафіксувала наявність цього дійства, а точніше — його відсутність. Очевидно, ритуал варіння пива в день Святого Миколая доволі рано зник зі святково-обрядової культури жителів східної частини Бойківщини, тому й немає свідчень про його тамтешнє побутування в епоху аграрного суспільства (кінець XIX — початок XX ст.).

У святковому варінні пшеничного пива К. Сосенко вбачає мотив культу прадіда, першого господаря-культурноносця, сівача пшениці [38, с. 54]. Не дивно, що в народнопоетичному світосприйнятті християнського культу такими рисами досить часто може наділитися контамінований образ св. Миколая. В апокрифічній колядці «Чий то той плужок по горі ходить?», записаній у с. Дуба (Рожнятівщина, Східна Бойківщина), є такі слова:

<... > ой сам Господь му за плугом ходит.
Ой а хто ему та й посіває?
Святий Николай а й посіває [26, с. 127].

Таким чином, колядка передає важливу, з народного погляду, роль святого як покровителя землеробства.

В інших апокрифічних українських колядках св. Миколай перевозить через море душі покійників, виконує функцію пасічника, вівчаря та ін. [50, с. 908]. Як твердить І. Кметь, у народних уявленнях святі часто уподібню-

валися до звичайних людей, що було однією з важливих рис апокрифотворення [24]. Як і К. Сосенко, вважаємо, що синкретичний образ св. Миколая наближає його до легендарного давньогрецького Прометея, який приніс грекам вогонь і навчив землеробству. Так і св. Миколай у народних уявленнях прилучає українців до перших культурних здобутків, а отже, по праву може вважатися їх першопредком [38, с. 43].

На теренах Бойківщини зафіксовані також мотиви образу св. Миколая як покровителя шлюбного обряду. Так, інформатор із с. Стрілки Старосамбірського району Львівської області зазначив, що в їхній місцевості на весіллях часто виконували пісню, у якій є такі слова: «Николаю Чудотворче, помагай нам вісіля зачинати і кінчати» [11, арк. 2]. На Волочеччині (Закарпатська Бойківщина) під час здійснення власне весільного обряду молодий, батьки, дружби та староста «затанцьовували свальбу» під супровід весільної пісні «Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Миколаю» [30, с. 122]. Очевидно, статус св. Миколая як покровителя шлюбних пар постав на ґрунті канонічного життя святого, про яке дізнаємося з грецьких переказів [51, с. 317].

Підсумовуючи, зауважимо, що пошанування св. Миколая посідає досить вагоме місце в релігійній та народнообрядовій сферах життя жителів Бойківщини, що дає підстави говорити про існування тут культу цього святого. Водночас той образ св. Миколая, що обігрується в традиційному світосприйнятті бойків, стоїть досить близько до народу, а тому є антропоцентричним. Ціннісні орієнтації, вкладені народною та канонічною традиціями у святково-обрядовий та побутовий образ св. Миколая на Бойківщині, у дохристиянський період мали стосунок до міфологічного першопредка, який передав своїй етнічній спільноті головні культурні здобутки.

1. Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 14-3. Збірники. 1890–1968 рр., од. зб. 6, 128 арк.

2. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, відділ рукописів (далі – ЛННБ імені В. Стефаника), ф. 36 (Я. Головацький), спр. 884, 24 арк.

3. ЛННБ імені В. Стефаника, ф. 151 (М. Дикарев), спр. 4-а, 58 арк.

4. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 105, 2 арк.

5. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 108, 2 арк.

6. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 126, 5 арк.

7. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 145, 4 арк.

8. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 150, 4 арк.

9. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 152, 5 арк.

10. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 158, 7 арк.

11. Науковий етнографічний архів Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, ф. 1, спр. 161, 2 арк.

12. *Борош М., Корачонь З., Татраї Ж.* Різдвяні свята (від адвента до Водохреща) / М. Борош, З. Корачонь, Ж. Татраї // Народна творчість та етнографія. – 2006. – № 4. Угорська етнографія. – С. 11–21.

13. *Боян С. П.* Весняно-літня календарна обрядовість бойків (кінець XIX ст. – 1930-ті роки) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Боян Світлана Петрівна. – Івано-Франківськ, 2011. – 254 с.

14. *Боян С.* Головні християнські свята календарного обрядового комплексу бойків / Світлана Боян // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 17: Українсько-

польсько-білоруське сусідство: XX століття. – Львів, 2008. – С. 492–500.

15. *Валенцова М.* Никола Зимний / М. Валенцова, Е. Узенева // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5 т. / под. общ. ред. Н. И. Толстого. – Москва : Международные отношения, 2004. – Т. 3: К–П. – С. 396–398.

16. *Возняк М.* Народний календар із Овруччини 50 рр. XIX ст. в записі Михайла Пйотровського / М. Возняк // Древліани: Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1996. – Вип. 1. – С. 291–335.

17. *Гнатюк В.* Галицько-руські народні легенди / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. 12. – 215 с.

18. *Главацька Л.* Весняні скотарські народні звичаї та обряди бойків (кінець XIX – середини XX ст.) / Л. Главацька // Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу : зб. наук. праць. – Одеса : КП ОМД, 2011. – С. 81–89.

19. *Гура А.* Символика животных в славянской народной традиции / А. Гура. – Москва : Индрик, 1997. – 912 с. – (Традиционная духовная культура славян).

20. *Давидюк В.* Культ вовка на Поліссі у контексті історії фольклору / В. Давидюк // Древліани. – Львів. – 1996. – Вип. 1. – С. 167–181.

21. *Дикарев М.* Великий бог Микола / Митрофан Дикарев // Посмертні писання Митрофана Дикарева. З поля фольклору й мітології. – Львів : НТШ, 1903. – С. 69–184.

22. *Зубрицький М.* Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів у тижні і до рокових свят. (Записані у Мшанці Староміського повіту і по сусідніх селах) / М. Зубрицький // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 33–60.

23. *Катрій Ю.* Празник святого отця Миколая / Ю. Катрій // Українська мова та література. – 2002. – № 43. – С. 3–4.

24. *Кметь І.* Народна традиція вшанування св. Миколая [Електронний ресурс] / І. Кметь. – Режим доступу : <http://mykolaj.lviv.ua/statti/narodnagrada>.

25. *Коломийчук О. Ю.* Осінньо-зимові календарні звичаї та обряди бойків у другій половині XIX – на початку XXI ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Коломийчук Олександр Юрійович. – Івано-Франківськ, 2015. – 299 с.

26. Колядки і щедрівки. Т. I / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. 35. – 269 с.

27. *Кувеньова О.* Свята колгоспної України / О. Кувеньова. – Київ : Товариство «Знання» УРСР, 1963. – 40 с.

28. *Кушлаба М.* Образ Миколая-Чудотворця в українській життійній літературі [Електронний ресурс] / М. Кушлаба. – Режим доступу : <http://askoldova-mohyla.org/uk/item,2042>.
29. Легенди та перекази Міжгірщини / [упоряд., підгот. текстів, вступ. ст., примітки та слов. І. В. Хланти]. – Ужгород : Патент, 2010. – 336 с.
30. *Леньо Т. В.* Традиційна весільна обрядовість бойків Закарпаття середини ХХ – початку ХХІ ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / Леньо Таїса Володимирівна. – Київ, 2015. – 283 с.
31. *Мороз Я.* Культ та іконографія святого Миколая в українській середньовічній культурі / Я. Мороз // Міфологія. Загальноукраїнський науково-освітній журнал. – 2009. – № 2–3 (3). – С. 81–88.
32. *Недзвільській Е.* Угро-руській театр / Євгеній Недзвільській. – Ужгород, 1941. – 109 с.
33. *Онищук А.* Народний календар. Звичаї й вірування, привязані до поодиноких днів у році, записав у 1907–10 р. в Зелениці, Надвірнянського пов. / А. Онищук // Матеріали до української етнології. – Львів, 1912. – Т. 15. – С. 1–61.
34. *Пастернак Я.* З народнього календаря (І. св. Андрій. ІІ. св. Микола) // Життя і знання. – 1931. – Ч. 3. – С. 66–67.
35. *Рыбаков Б.* Язычество Древней Руси / Борис Рыбаков. – Москва : Наука, 1987. – 784 с.
36. *Скуратівський В.* Дідух: свята українського народу / Василь Скуратівський. – Київ : Освіта, 1995. – 271 с.
37. *Скуратівський В.* Обряди зимового циклу / В. Скуратівський // Берегиня. – 2004. – № 4. – С. 71–80.
38. *Сосенко К.* Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечора / Ксенофонт Сосенко. – Київ : СІНТО, 1994. – 344 с.
39. *Сумцов Н.* Очерки истории южнорусских апокрифических сказаний и песен / Н. Сумцов // Киевская старина. – 1887. – № 11. – С. 401–455.
40. *Творун С.* Українські обрядові хліби: На матеріалах Поділля / С. Творун. – Вінниця : Книга-Вега, 2006. – 96 с.
41. *Тиводар М.* Традиційне скотарство українців Карпат другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. Історико-етнологічне дослідження / Михайло Тиводар. – Ужгород : Карпати, 1994. – 560 с.
42. *Успенский Б.* Культ Николы на Руси в историко-культурном освещении (Специфика восприятия и трансформации исходного образа) / Б. Успенский // Ученые записки Тартуского государственного университета. – 1978. – Вып. 463. Семиотика культуры. Труды по знаковым системам X. – С. 86–140.
43. *Успенский Б. А.* Филологические разыскания в области славянских древностей. (Реликты язычества в восточнославянском культе Николая Мирликийского) / Б. А. Успенский. – Москва : Издательство МГУ, 1982. – 248 с.
44. *Франко І.* Галицько-руські народні приповідки (Том II, вип. II. (Кравець–Пять)) / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1908. – Т. 24. – 612 с.
45. *Франко І.* Людові вірування на Підгір'ю / І. Франко // Етнографічний збірник. – Львів, 1898. – Т. 5. – С. 160–218.
46. *Чеховський І.* День Андрія як «звірине» свято в українців Карпатського регіону та міфологічні риси культових звірів / І. Чеховський // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології : Збірник наукових праць. – Чернівці, 2000. – Т. 1. – С. 135–146.
47. *Чеховський І.* Християнські покровителі вовків та «вовчі» свята у східних романців: карпато-балканські паралелі / І. Чеховський // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології : Збірник наукових праць. – Чернівці, 2000. – Т. 3. – С. 128–139.
48. *Шевченко Т.* Кобзар / [вступ. ст. О. Гончара]. – Київ : Дніпро, 1985. – 640 с.
49. *Шекерик-Доників П.* Дідо Іванчик / Петро Шекерик-Доників. – Верховина : Гуцульщина, 2007. – 496 с.
50. *Юдін О.* Образ святого Миколая в українських колядках (до проблеми експлікації семантики власної назви у фольклорних текстах) / О. Юдін // Народознавчі Зошити. – 1999. – № 6. – С. 905–910.
51. *Ящун В.* Св. Миколай у легендах грецького походження в Україні / В. Ящун // У пошуках історичної правди: Збірник на пошану Миколи Чубатого, 1889–1975 / ред. Григор Лужницький і Ярослав Падох. – Нью Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1987. – С. 307–325. – (Записки НТШ. – Т. 205. Історично-філософічна секція. Правнична комісія; ч. 2).